

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในช่วงก่อนหน้าปี พ.ศ. 2540 ราวสองถึงสามปี ประเทศไทยมีสภาพเศรษฐกิจที่ดูเหมือนจะเฟื่องฟูมาก (เศรษฐกิจฟองสบู่) เนื่องจากการที่สถาบันการเงินให้สินเชื่อกับผู้บริโภคจำนวนมาก เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ขยายอำนาจซื้อ ประชาชนจึงมีการใช้จ่ายเพื่อการซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภค ทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน (สินค้าฟุ่มเฟือย) โดยขาดความระมัดระวัง การบริโภคสินค้ายังหมายรวมถึงบริการและสินค้าที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ด้วย และการที่สถาบันการเงินปล่อยเงินกู้กับภาคธุรกิจอุตสาหกรรมแบบไม่ระมัดระวังหรือเป็นการปล่อยกู้แบบระบบเพื่อนพ้อง ในที่สุดทั้งผู้บริโภคและธุรกิจอุตสาหกรรมบางแห่งไม่สามารถชำระหนี้ให้กับสถาบันการเงินได้ อันเนื่องจากการใช้จ่ายเงินที่เรียกว่าเกินตัว เมื่อครบกำหนดชำระหนี้ก็ไม่สามารถชำระหนี้ได้ ประเทศไทยยังสูญเสียเงินตราต่างประเทศออกไปมาก เพื่อนำไปชำระหนี้ค่าสินค้าและบริการที่นำเข้า ทำให้เงินทุนสำรองระหว่างประเทศลดน้อยลง สภาพความเจริญและการขยายตัวของธุรกิจก็มาถึงจุดอวสาน เมื่อทั้งผู้บริโภคและภาคธุรกิจอุตสาหกรรมตกอยู่ในสภาพหนี้สินล้นตัว ผู้บริโภคถูกสถาบันการเงินฟ้องให้ชำระหนี้ ธุรกิจอุตสาหกรรมถูกสถาบันการเงินเรียกร้องให้ชำระหนี้ สถาบันการเงินบางแห่งต้องปิดตัวเนื่องจากไม่สามารถเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ เกิดการเลิกจ้างแรงงาน เนื่องจากธุรกิจอุตสาหกรรมประสบปัญหาทางการเงิน กำลังซื้อของผู้บริโภคลดลงเนื่องจากการถูกเลิกจ้าง ในที่สุดเมื่อถึงปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยก็ตกอยู่ในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ที่เรียกว่าเศรษฐกิจฟองสบู่แตก รัฐบาลต้องหันมาใช้มาตรการบรรเทาหนี้ให้คนไทยประหยัด ด้วยการบริโภคสินค้าไทย เพื่อลดการใช้จ่ายเงินตราต่างประเทศอย่างที่เคยเป็น

สภาพเศรษฐกิจฟองสบู่แตกดำเนินต่อเนื่องจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2543 ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากสภาวะเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง เกิดความเบื่อหน่ายต่อการบริหารงานของรัฐบาล พรรคประชาธิปัตย์ภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีคนที่ 20² และเกิดกระแส

---

¹เงินทุนสำรองระหว่างประเทศ หมายถึงทรัพย์สินของประเทศประกอบด้วยทองคำและเงินตราต่างประเทศสกุลสำคัญ เช่น เงินดอลลาร์สหรัฐ เป็นต้น

²ดำรงตำแหน่งครั้งแรก กรกฎาคม 2535 - กรกฎาคม 2538 ดำรงตำแหน่งครั้งที่สอง พฤศจิกายน 2540-กุมภาพันธ์ 2544

ความต้องการรัฐบาลใหม่ ผู้นำคนใหม่ ในที่สุดรัฐบาลก็ไม่สามารถทนแรงเสียดทานจากสังคมได้ นายกฯ ชวน หลีกภัย ได้ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2543 เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 6 มกราคม 2544

ในขณะที่บ้านเมืองอยู่ในสภาวะวิกฤติทางการเงินและวิกฤติทางการเมือง ต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 นั้น ได้มีพระปารูปหนึ่งออกมาแสดงความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง ประกาศที่จะช่วยแก้ปัญหาการเงินของประเทศ ด้วยการระดมเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐและทองคำ ภายใต้โครงการผ้าป่าช่วยชาติ เพื่อส่งมอบให้กับธนาคารแห่งประเทศไทยนำไปเป็นเงินทุนสำรองระหว่างประเทศ เริ่มโครงการเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2541 ถึงวันที่ 19 สิงหาคม 2547 นอกจากนั้นเป็นช่วงระยะเวลาที่จะมีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกในเดือนมกราคม 2544 และการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่สองในเดือนกุมภาพันธ์ 2548 พระปารูปเดียวกันนี้ยังได้แสดงบทบาทความเป็นผู้นำประชาธิปไตย ด้วยการเทศน์ชี้ชวนให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง เทศน์ให้ข้อคิดการพิจารณาเลือกผู้แทนที่เหมาะสม ตลอดจนการเทศน์เตือนสติผู้ที่ได้รับเลือกตั้งประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้แทนที่ดี

ด้วยความตั้งใจจริงที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชาติบ้านเมืองในครั้งนั้น โครงการผ้าป่าช่วยชาติได้รับการตอบรับอย่างมาก เห็นได้จากยอดการบริจาคเงินและทองคำ มีจำนวนที่เป็นไปตามเป้าหมายที่เจ้าของโครงการตั้งไว้ทุกประการกล่าวคือ สามารถระดมรับบริจาคเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐได้จำนวน 10 ล้านดอลลาร์ และสามารถรับบริจาคทองคำได้จำนวน 10 ตัน (10,000 กิโลกรัม)

สำหรับการชี้ชวนให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งก็ได้รับการตอบรับอย่างมากเช่นกัน ประกอบกับการที่สื่อมวลชนให้ความสนใจเสนอข่าวการเทศน์ของท่านอย่างต่อเนื่อง ประชาชนมีความตื่นตัว และผลการเลือกตั้งก็เป็นไปตามคาด คือพรรคการเมืองใหม่ได้รับเลือกเป็นรัฐบาล

พระป่าที่กล่าวถึงก็คือพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) พระป่านักพัฒนาแห่งวัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

จะเห็นได้ว่าหลวงตามหาบัว ได้แสดงบทบาททั้งทางธรรมและทางโลก กล่าวคือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฐานะของพระสงฆ์รูปหนึ่ง และการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือชาติบ้านเมืองในฐานะที่เป็นพลเมืองไทยคนหนึ่ง พระสงฆ์ที่บทบาททั้งทางธรรมและทางโลก เช่นเดียวกับพระธรรมวิสุทธิมงคล ก็มีอีกมากมายทั้งที่ผ่านสายตาของประชาชน และพุทธศาสนิกชนและผ่านงานวิจัย อาทิ

1. พระราชวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ บริสุทฺโธ) แห่งวัดบ้านไร่ จังหวัดนครราชสีมา ผู้แสดงบทบาททั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม เน้นการให้การศึกษา

2. พระราชสุทธินิพนธ์มงคล (หลวงพ่อจรัล ฐิตธมฺโม) แห่งวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผู้แสดงบทบาททั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ เน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การศึกษา และสาธารณประโยชน์

3. พระครูอุดมประชาทร (หลวงพ่ออลงกต) แห่งวัดพระบาทน้ำพุ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ผู้แสดงบทบาททั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ เน้นด้านสาธารณสุข ให้การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเอดส์ระยะสุดท้าย และบุตรของผู้ป่วยที่เสียชีวิต เป็นต้น

4. งานวิจัยของ สมบัติ จันทรวงศ์ (2540) พบว่า พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ) แห่งวัดสวนแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เป็นผู้แสดงบทบาททั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา บทบาทในการปกป้องพระพุทธศาสนา และแสดงบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม เน้นการฝึกฝนอาชีพ

5. งานวิจัยของ วิเชียร ชาญณรงค์ (2543) พบว่าพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิติสีโล) แห่งวัดโนนเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นผู้แสดงบทบาททั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ เน้นการพัฒนาชุมชนเพื่อการ ลด ละ เลิกอบายมุข

6. งานวิจัยของ พระมหาจำเนียร ณะคังคิวิ (2547) พบว่า พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ที่วัดป่าบ้านขาด ตำบลนาคู กิ่งอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้แสดงบทบาททั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงบทบาทของนักอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เห็นความสำคัญของป่า จึงควรรักษาไว้ และชาวบ้านก็มีความเห็นคล้อยตาม มองเห็นคุณค่าของป่า อยากให้รักษาไว้ เพราะป่าเป็นที่ปฏิบัติธรรมของสงฆ์

7. งานวิจัยของ ธนพล พรหมสุวงษ์ (2546) พบว่าพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในชุมชนปลักไม้ลาย ตำบลท่าขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เป็นผู้แสดงบทบาททั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงบทบาทของผู้นำในการพัฒนาจิตใจ เป็นผู้นำด้านการอนุรักษ์ และเป็นผู้ให้การศึกษาด้านวิชาการการจัดการป่าสมุนไพรร

บทบาทและภารกิจในการเผยแผ่คำสอนและการแสดงบทบาทของการช่วยเหลือสังคมที่คล้ายคลึงกับพระสงฆ์ไทย ก็มีให้เห็นในนักบวชในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกและโปรเตสแตนต์เช่นกัน มีสองกลุ่มใหญ่ในทวีปอเมริกาเหนือและลาตินอเมริกา เพื่อช่วยเหลือศาสนิกชน และประชาชนที่ยากไร้ ขาดแคลน ให้ได้รับโอกาสที่ดีกว่า ได้แก่ กลุ่มที่เรียกว่า Moral Majority และกลุ่ม Liberation Theology

Moral Majority ริเริ่มโดยกลุ่มการเมืองคริสเตียนหัวอนุรักษ์นิยมในปี 1979 ในสหรัฐฯ เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นจากคณะกรรมการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวคริสเตียน ตั้งชื่อตาม

ความเห็นของประชาชนส่วนใหญ่ มีสมาชิกจำนวนเป็นล้านคน วรรณคดีต่อต้านการทำแท้งที่ผิดกฎหมาย ต่อต้านการรักร่วมเพศ ผลักดันวิสัยทัศน์ด้านครอบครัว และสอดส่องดูแลไม่ให้สื่อส่งเสริมสิ่งที่เป็นวาระต่อต้านครอบครัว Moral Majority ก่อตั้งโดย Jerry Falwell ในปี 1982 แนวความคิด (concept) ของ Moral Majority ด้านจริยธรรมเกี่ยวข้องกับ ความดี (good) ความเลว (evil) ความถูกต้อง (right) ความไม่ถูกต้อง (wrong) ในสามบริบท ได้แก่ จิตสำนึกของปัจเจกบุคคล หลักการและเหตุผล เรียกทั้งสามบริบทนี้รวมว่า เป็นคุณค่าทางจริยธรรม (moral values) ประกอบด้วย วัฒนธรรม ศาสนา เรื่องทางโลก มนุษย์นิยม (ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์) สังคม ปรัชญา และพฤติกรรม จริยธรรมของกลุ่มพัฒนาจากการแลกเปลี่ยนความรู้และความเชื่อ ทั้งด้านจริยธรรมและด้านไม่มีจริยธรรม สุดท้ายแล้วก็จะนำไปสู่พฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับในสังคม กลายเป็นวัฒนธรรมในสังคม (“Moral Majority,” Online, 2006)

Moral Majority อาจถูกมองว่ามีความเชื่อว่าจริยธรรมก่อให้เกิดสิ่งที่ดีในชีวิต การเลือกรูปแบบของชีวิต (lifestyle) จึงมีเรื่องจริยธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง บางคนเข้าใจว่าการเลือกรูปแบบชีวิตที่ดีเกิดจริยธรรมที่แท้จริง และการยอมรับพฤติกรรมในสังคมที่ตนเลือกเองถือเป็นจริยธรรม แม้ว่าพฤติกรรมจะแตกต่างจากหลักของสังคมทั่ว ๆ ไป Moral Majority เป็นกลุ่มหาเสียงสนับสนุนการเลือกตั้งแนวอนุรักษนิยมที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกา และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพรรคการเมืองทั้งสองของสหรัฐอเมริกา คือ พรรครีพับลิกันและพรรคเดโมแครต

กลุ่มที่สองคือ Liberation Theology (Leonardo and Clodovis, 1992, pp. 24-25) ก่อตั้งในปี 1973 โดย Gustavo Gutierrez พระโรมันคาทอลิกชาวเปรู (Liberation หมายถึงอิสรภาพจากความกดขี่ ซึ่งเห็นได้จากสังคม ได้แก่ เด็กและเยาวชน ผู้ใช้แรงงาน คนยากจน คนสูงอายุ คนว่างงาน คนเหล่านี้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดทั้งในตัวเมืองและชานเมือง) ซึ่งต้องการให้ศาสนจักรสนใจความต้องการมีอิสรภาพของคนในโลกจากความยากจนและการถูกรังแก การเคลื่อนไหวของ Liberation Theology ได้รับการผลักดันโดย Second Vatican Council และสารจากพระสันตะปาปาที่มีไปถึงพระสงฆ์ทั้งหมดในปี 1967 รวมทั้ง Gutierrez และพระรูปอื่น ๆ จากประเทศบราซิลและประเทศอุรุกวัย นักต่อสู้เพื่ออิสรภาพได้รับกำลังใจสนับสนุนจากพระในประเทศลาตินอเมริกา โดยเฉพาะจากการสัมมนาที่เมือง Medellin ประเทศโคลัมเบีย ในปี 1968 Liberation Theology สอนว่าคนคริสเตียนต้องทำงานเพื่อสังคมและความยุติธรรมทางเศรษฐกิจเพื่อประชาชน ดูเหมือนจะเป็นแนวทางของลัทธิมาร์กซิสต์ แต่ Liberation Theology ยอมรับว่าใช้มาร์กซิสต์เพื่อวิเคราะห์สังคม แต่ไม่ได้ใช้ลัทธิมาร์กซิสต์เป็นปรัชญาหรือเพื่อแผนการเคลื่อนไหวทางการเมือง อิสรภาพของคนอาจเริ่มจากความอึดอัดด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจแต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะจบลงตรงนั้น กลุ่ม Liberation Theology สัมผัสกับคนระดับรากหญ้า ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับพระ ซี และ

นักบวช เพื่อหาทางออกที่ดีกว่าให้กับผู้คนที่มีความยากจน และได้รับความไม่เป็นธรรมในสังคม ได้มีโอกาส มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ กลุ่ม Liberation Theology มิได้ให้การดูแลเพียงเฉพาะ คริสต์ศาสนิกชนในแถบประเทศแถบลาตินอเมริกาเท่านั้น แต่ยังแผ่ขยายไปยังประเทศต่าง ๆ ใน ทวีปยุโรป เอเชีย และแอฟริกาด้วย ครอบคลุมชนผิวดำ กลุ่มสตรี คนยากคนจนให้ได้รับสิ่งที่ดีกว่า

บทบาทและภารกิจทั้งทางธรรมและทางโลกทั้งของพระสงฆ์ไทยและนักบวชในคริสต์ ศาสนาที่กล่าวมาข้างต้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการแสดงบทบาทและสื่อสารกับประชาชนในเรื่อง ที่เกี่ยวกับคำสอนทางศาสนาและเรื่องชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมของประชาชนทั่วไป แต่หาก จะย้อนไปศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระพุทธศาสนากับสังคมไทยอยู่คู่กันมาเป็นเวลาช้านาน เห็นได้ว่าพระสงฆ์ไทยก็ได้มีบทบาททั้งทางธรรมและทางโลกที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสถาบันเบื้องสูง อยู่ด้วยในเวลาเดียวกัน และในฐานะของพระมหากษัตริย์ ทรงต้องปกครองบ้านเมือง ทรงใช้พระราช อำนาจ ในการออกกฎหมาย จัดระเบียบด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพื่อใช้ในการปกครอง บ้านเมือง ทรงปรึกษาราชการงานเมืองกับพระสงฆ์ที่ทรงให้ความเคารพนับถือ เช่น จากบันทึกทาง ประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคสุโขทัย ปรากฏในหลักศิลาจารึกที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และปรากฏในที่ต่าง ๆ ตลอดเรื่อยมาจนถึงยุครัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทรงประกาศความเป็น องค์ศาสนูปถัมภกและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ทรงให้การสนับสนุนกิจการสงฆ์ ทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา จัดหาวัตถุและอื่น ๆ มาซ่อมสร้างพระอาราม พระราชทานวัตถุปัจจัยแก่สงฆ์และ ยกย่องตามที่ควร ป้องกันพระศาสนาไม่ให้ใครย่ำยี ให้ศาสนาตั้งอยู่ได้ (สมเด็จพระเทพรัตนราช สูดา สยามบรมราชกุมารี, 2549, น. 151) นอกจากนั้นยังปรากฏพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระ พุทธยออดฟ้าจุฬาโลกมหาราชรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปจดจำได้ดี คือ

“ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอภักพระพุทธศาสนา จะป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชน และมนตรี” (พระเทพดิลก, 2547, น. 23)

สถาบันสงฆ์กับสถาบันกษัตริย์ มีความใกล้ชิด เชื้ออาทรเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันตลอดมา ทั้งพระมหากษัตริย์ทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประชาชนก็มีความเลื่อมใสในพระพุทธ ศาสนา จึงทำให้ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเป็นเวลายาวนาน

ดังนั้นการแสดงบทบาทและการสื่อสารของพระสงฆ์กับพระมหากษัตริย์จึงมิได้จำกัด อยู่เพียงการสื่อสารที่เกี่ยวกับคำสอน สังคม วัฒนธรรม เท่านั้น หากจะต้องมีวงกว้างออกไปเกี่ยว กับกฎหมาย เศรษฐกิจ การปกครองและการเมืองด้วย ดังนั้นการสื่อสารของพระสงฆ์จึงกว้างขวาง ครอบคลุมทั้งด้านพระธรรม คำสอน เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ท่านพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเมืองกับพระพุทธศาสนาว่า การเมืองกับพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมานาน

ตั้งแต่สมัยพุทธกาล เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของคำสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีสายพระเนตรอันยาวไกล เนื่องจากทรงพิจารณาว่า การปกครอง พระสงฆ์สาวกของพระองค์ที่มีจำนวนมาก และยิ่งทวีคูณมากขึ้น อันเนื่องมาจากการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาในอนาคต จำเป็นต้องวางกฎเกณฑ์ในการปกครอง ทั้งในแง่การดูแลติดตามการ เผยแพร่พระธรรมคำสอน และในแง่การอยู่ร่วมกันในสังคมของสงฆ์ ในทวศนะของท่านพุทธทาส ภิคุ การเมืองมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับธรรมะ ท่านสรุปว่า ทุกคนต้องสนใจการเมือง เนื่องจาก มนุษย์ต้องอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและการเมือง จึงต้องสนใจ การเมือง ความว่า

...ถ้าเรานึกถึงประโยชน์ในโลกนี้ ของเพื่อนร่วมโลกด้วยกันทั้งหมดแล้ว มันหลักพัน เรื่องการเมืองไปไม่ได้ เดียวนี้โลกนี้มันกำลังจะลุกเป็นไฟ จะวินาศ จะอะไรก็สุดแท้ มันก็เป็นเรื่องของเมืองอยู่ในโลกนี้ ฉะนั้น ถ้ามีทางที่จะช่วยกันได้แล้วก็ต้องช่วย แม้ยังไม่เห็นทางว่า ก็จะต้องพยายามหาหนทางให้พบให้ช่วยจนได้...คนทั่วไปแม้ จะไม่ใช่พุทธบริษัท มันก็ผูกพันกับการเมือง ...ในฐานะที่เป็นคนทั่วไปในโลก เราก็ ต้องสนใจในเรื่องโลก เพื่อจะช่วยโลก สรุปความได้เลยว่า ทุกคนต้องหวังดีต่อโลก และสิ่งนั้นก็คือ จัดโลกให้มันถูกต้อง ให้มันสงบสุข หรือว่าแคบเข้ามาก็จัดประเทศ ความเป็นไปในประเทศ ให้มันถูกต้อง และมีความสุข มันก็คือการเมืองนั่นเอง แม้จะเล็กเข้ามาแคบเข้ามาจนเป็นเรื่องหมู่บ้าน หรือบ้านหลังคาเดียวกัน มันก็เป็น เรื่องการเมืองนั่นแหละ แต่เราไม่เรียก...การเมืองมีความหมายสรุปได้โดยสังเขปว่า ระเบียบปฏิบัติ ช่วยกันจัดบ้านเมืองหรือสังคม หรือโลก ให้หมดปัญหา (พุทธทาส ภิคุ, 2537, น. 25)

นอกจากนั้นได้มีผู้ความเห็นเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับ การเมือง ไว้อีกว่า

...พุทธศาสนามีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของชาวพุทธในฐานะที่เป็นสถาบันสำคัญ สถาบันสังคมทำหน้าที่เป็นพลังในการสร้างสรรค์บูรณาการของสังคม นอกจากนี้จะมีอิทธิพลต่อทัศนคติและค่านิยมแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทาง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม และทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรม ของคนในสังคมอีกด้วย หลักการในพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ และปัญหาทางศีลธรรมเท่านั้น ยังเกี่ยวข้องกับความเสมอภาคเท่าเทียมกันใน โอกาสทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองด้วย (สมบุญ สุธรรมาภรณ์, 2527, น. 6)

...ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การที่อำนาจทางการเมืองเปลี่ยนมือจากฝ่ายศาสนจักรมาอยู่ในมือของฝ่ายอาณาจักร เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ศาสนาไม่ได้สูญเสียบทบาททางการเมืองไปโดยสิ้นเชิง เพียงแต่บทบาทและอิทธิพลของศาสนาในทางการเมือง เปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิมมาเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ศาสนาจะยังคงมีอิทธิพลและบทบาททางการเมืองอยู่ เนื่องจากสังคมจะอยู่ได้เพราะมีกฎเกณฑ์เป็นเครื่องค้ำจุน ศาสนาเป็นที่มาของกฎเกณฑ์ของศีลธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มีไว้สำหรับความคงอยู่ ความเจริญ และความเป็นปกติของสังคม ผู้ปกครอง (กษัตริย์หรือรัฐบาล) จะมีอำนาจการปกครองได้ก็ต่อเมื่ออ้างเหตุผลสนับสนุนความชอบธรรมในอำนาจการปกครองของตน ในอดีตและปัจจุบัน ศาสนาและจารีตนิยมยังคงเป็นแหล่งที่มาสำคัญของความชอบธรรมนั้น (สมยศ รัชกุลวิทยา, 2539, น. 14)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2547, น. 36) และ พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต) (2543, น. 11-17) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับพระกับการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์ไทยในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ว่า ไม่มีข้อบัญญัติไว้ว่าห้ามพระยุ่งกับการเมือง และให้พิจารณาว่าพระราชพงศาวดารอยุธยา ซึ่งเขียนในสมัยต้นรัตนโกสินทร์พูดถึงสมเด็จพระพนรัตน์ ทูลขอชีวิตไพร่ นายที่ติดตามสมเด็จพระนเรศวรไม่ทันจนทงตกอยู่ในวงล้อมข้าศึก แต่ทงทำยุทธหัตถีชนะข้าศึก สมเด็จพระนเรศวรก็ทรงโปรดพระราชทานชีวิตที่ขอ หรือในกรณีปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บาทหลวงฝรั่งเศสคนหนึ่งรายงานวาทิกษุสงฆ์ที่ลพบุรีเดินขบวนประท้วงนโยบายเปิดประเทศให้ทหารฝรั่งเศส เช่นนี้จะเรียกว่าการเมืองหรือไม่ ภารกิจของสงฆ์ในสังคมยุคใหม่คือการประยุกต์หรือปรับเปลี่ยนวิธีการเดิมให้สอดคล้องกับชีวิตของคนในสังคม เพื่อมุ่งประโยชน์สุขของชนหมู่มาก ด้วยเหตุนี้ พระศาสนาจะดำรงคงอยู่เพราะชาวบ้านหรือชาวโลกจะได้ประโยชน์สูงสุดจากพระพุทธศาสนาจริง ๆ เป็นที่ทราบโดยทั่วไปแล้วว่าพระสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษาเล่าเรียนจดจำคำสอนและปฏิบัติตามองค์ศาสดา เผยแผ่พระศาสนา แก่ข้อกล่าวร้ายและปกป้องคุ้มครองพระศาสนาและผู้อยู่ในพระศาสนา สงฆ์ในสังคมปัจจุบันมีหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ สงฆ์ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองในทางนิตินัยแต่ในทางพฤตินัย นักการเมืองใช้พระภิกษุบางรูปหาเสียงเป็นหัวคะแนนมานานแล้ว สงฆ์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ย่อมมีความเป็นสากลในการคบหาคนต่างศาสนาและวัฒนธรรมและมีสิทธิเช่นเดียวกับผู้อื่นนานแล้ว

อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2547 ได้เกิดวิกฤตการสื่อสารทางการเมืองระหว่างพระสงฆ์ไทยกับนักการเมือง อันเนื่องมาจากการมองต่างมุม กล่าวคือ นักการเมือง มองว่าการสื่อสารทางการเมืองไม่น่าจะเป็นบทบาทของพระสงฆ์ แต่พระสงฆ์มองว่าการสื่อสารทางการเมืองเป็นเรื่องของประชาชน

ทุกคน ไม่เว้นแม้พระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์มีหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปกป้องพระพุทธศาสนา และช่วยเหลือสังคม การมองต่างมุมดังกล่าวนำไปสู่การตอบโต้แสดงความไม่เห็นด้วย ปรากฏทางสื่อมวลชน สร้างความเสียหายแก่ทั้งวงการสงฆ์และวงการเมือง เพราะประชาชนเกิดความสับสน ไม่แน่ใจว่าการที่พระสงฆ์นักเทศน์ที่มีชื่อ เป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชน บางรูปทรงสมณศักดิ์ ยังถูกนักการเมืองตำหนิ แล้วที่ถูกต้องแท้จริง พระสงฆ์สื่อสารทางการเมืองเหมาะสมหรือไม่อย่างไร เหตุใดท่านจึงถูกตำหนิจากนักการเมือง

ดังนั้นการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ จึงเป็นการศึกษาที่น่าสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) พ.ศ. 2544-2548 จึงน่าจะเป็นการศึกษาที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของ

1. การให้ความรู้ที่ถูกต้องกับพุทธศาสนิกชน ประชาชน และนักการเมือง เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์

2. เปลี่ยนทัศนคติของพุทธศาสนิกชน ประชาชน และนักการเมือง เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ ให้เห็นว่าพระสงฆ์กับการเมืองเป็นของคู่กัน เหมือนกับประชาชนทุกหมู่เหล่าคู่กับการเมือง เพราะพระสงฆ์ก็คือประชาชนคนหนึ่ง การที่พระสงฆ์สนทนา พูดคุย แสดงความคิดเห็นเรื่องการเมืองก็ถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ประชาชนคนไทยคนหนึ่งที่มีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นได้ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย นอกเหนือจากการเทศน์อบรมสั่งสอนธรรม ซึ่งเป็นภารกิจหลักของพระสงฆ์สาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะต้องสืบทอดพระพุทธศาสนา

3. เปลี่ยนพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชน ประชาชน และนักการเมือง ในการสื่อสารทางการเมืองกับพระสงฆ์ในทิศทางที่ถูกต้อง เหมาะสม

ปัญหานำการวิจัย

1. จากการที่พระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) ได้ประกอบภารกิจการเทศน์เป็นประจำติดต่อกันเป็นระยะเวลายาวนาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2504³ เป็นต้นมา เนื้อหาการเทศน์ของท่านเกี่ยวข้องกับคำสอนในพระพุทธศาสนาและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์บ้านเมืองและชีวิตประจำวันของประชาชนคนไทย จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่า ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองอย่างไร

---

³เทศน์ที่มีการนำเสนอบน website www.luangta.com วันแรกคือวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2504 เรื่อง งานทำบุญข้าวใหม่ ณ วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

2. เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) เป็นเพียงพระป่าสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต รูปหนึ่งในจังหวัดอุดรธานี ที่ถือวัตรปฏิบัติเคร่งครัด ได้แก่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหลัก ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ตามคำสอนขององค์ศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ตลอดระยะเวลาที่ที่ทศวรรษ ท่านได้ใช้การเทศน์เป็นช่องทางในสื่อสารเพื่อการอบรมสั่งสอน ชี้นำบรรดาพุทธศาสนิกชน ศิษยานุศิษย์ และนักการเมือง ให้ปฏิบัติธรรม รักษาศีลห้าอย่างสม่ำเสมอและทำสมาธิเพื่อให้จิตสงบ เมื่อจิตสงบแล้วก็จะทำให้เกิดปัญญา เข้าใจแจ่มแจ้งสามารถแก้ปัญหาได้ นำเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาสังคม อาทิ ในการปลุกกระแสความรักชาติให้เกิดขึ้นในหมู่พุทธศาสนิกชนด้วยโครงการผ้าป่าช่วยชาติ และชักชวนให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หลังจากนั้นก็ติดตามการทำงานของผู้นำประเทศ แสดงความคิดเห็นของท่านที่มีต่อการปฏิบัติงานของผู้นำประเทศและพรรคการเมืองของผู้นำประเทศ อย่างเปิดเผยและต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2544-2548 ตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 นับว่าหลวงตามหาบัวเป็นพระป่าองค์หนึ่งที่แสดงบทบาทและสื่อสารทั้งทางธรรมและทางโลก รวมถึงเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างแจ่มแจ้ง ไม่หวั่นไหวเกรงกลัวต่อคำติฉินนินทาที่ผู้คนทั่วไปมักจะกล่าวหาว่าพระสงฆ์ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ปรากฏการณ์ของพระป่ารูปนี้กับการสื่อสารทางการเมือง จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่ากระบวนการสื่อสาร (communication process) ของท่านเป็นอย่างไร

3. จากการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) ตั้งแต่ พ.ศ. 2544-2548 ประกอบด้วยการเทศน์อบรมธรรม การวิพากษ์วิจารณ์ การบ้านการเมืองรายวัน ในเวลาและสถานที่ที่หลากหลาย มีผู้ฟังมากมายทั้งที่เป็นพุทธศาสนิกชนประชาชนทั่วไป ตลอดจนนักการเมือง จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาการเทศน์ของท่านว่าเป็นอย่างไร มีประเด็นอะไรบ้างที่น่าสนใจ มีปริมาณและความถี่อย่างไร

4. จากการที่พระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) ได้ใช้สื่อที่ทำให้ผู้ฟังเข้าถึงเนื้อหาสาระได้อย่างกว้างขวาง จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาการเทศน์ว่าสื่อใดนำการเทศน์ของท่านไปขยายต่อ หรือผลิตซ้ำอย่างไร อันจะส่งผล (effect) ให้เกิดความรู้ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับสาร

วัตถุประสงค์การศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการค้นคว้าและวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดและความเข้าใจ “การเมือง” ของพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน)
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน)
3. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาการเทศน์ของพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน)
4. เพื่อศึกษารูปแบบและเนื้อหาการเทศน์ของพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) จากสื่อหนังสือพิมพ์ ที่นำไปขยายต่อ หรือผลิตซ้ำ ว่ามีการดัดแปลง แก้ไขหรือขยายความหรือทำให้เกิดความแตกต่างไปจากเทศน์เดิมของท่านหรือไม่

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการสื่อสารทางการเมือง แบ่งเป็น

1. เนื้อหาการเทศน์ของพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) ช่วงระยะเวลาระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2544 - เดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 รวม 47 เรื่อง โดยเลือกจากเรื่องที่หลวงตามหาบัวเทศน์เกี่ยวกับสถานการณ์การเมือง และสัมพันธ์กับผู้นำรัฐบาลในขณะนั้น ซึ่งถือว่าเป็นผู้รับผิดชอบการบริหารประเทศ ประกอบด้วย
  - 1.1 เนื้อหาการเทศน์ซึ่งอิงกับเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ในรอบปี พ.ศ. 2544 รวม 21 เรื่อง
  - 1.2 เนื้อหาการเทศน์ซึ่งอิงกับเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ในรอบปี พ.ศ. 2545-2546 รวม 7 เรื่อง
  - 1.3 เนื้อหาการเทศน์ซึ่งอิงกับเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ในรอบปี พ.ศ. 2547 รวม 8 เรื่อง
  - 1.4 เนื้อหาการเทศน์ซึ่งอิงกับเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในรอบปี พ.ศ. 2548 รวม 11 เรื่อง
2. เนื้อหาการเทศน์ของพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) ช่วงระยะเวลาระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2544-เดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 รวม 50 เรื่อง และรูปแบบการนำเสนอ ซึ่งสื่อหนังสือพิมพ์นำไปขยายต่อหรือผลิตซ้ำ แบ่งเป็น

- 2.1 ในรูปแบบของข่าว จำนวน 17 เรื่อง
- 2.2 ในรูปแบบของการรายงาน จำนวน 23 เรื่อง
- 2.3 ในรูปแบบของข่าวพาดพิง จำนวน 10 เรื่อง

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

การเมือง หมายถึง สภาพทั่วไปในการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม เกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจ สังคม และสถานการณ์บ้านเมือง ซึ่งประชาชนทุกคนอาจได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพและสถานการณ์นั้น ๆ

การสื่อสาร หมายถึง การแลกเปลี่ยน ตอบโต้ข่าวสาร ความรู้ ความคิด ทักษะคิด ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง หรือปฏิสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ ความคิด ทักษะคิด ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร

การสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การแลกเปลี่ยน ตอบโต้ข่าวสาร ความรู้ ความคิด ทักษะคิดระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง หรือปฏิสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ ความคิด ทักษะคิด ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม เกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจ สังคม และสถานการณ์บ้านเมือง

การเทศน์ หมายถึง การแสดงธรรม อบรมธรรม หรือการแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่ เกี่ยวกับการเมือง

การเลือกตั้งทั่วไป หมายถึง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพร้อมกันทุกเขตทั่วประเทศ ทั้งระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ ในปี พ.ศ. 2544-2548 รัฐบาลได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป 2 ครั้ง

ครั้งแรก เมื่อ 6 มกราคม 2544

ครั้งที่สอง เมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2548

พระปา หมายถึง พระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด สมณะ มกน้อย สันโดษ อาศัยอยู่ เขตอรัญวาสีหรือในป่าหรือในวัดต่าง ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาจะทำให้เข้าใจรูปแบบกระบวนการสื่อสารทางเมืองของพระนักเทศน์ที่มีความสามารถในการสื่อสารทางการเมือง
2. ผลการศึกษาจะทำให้ทราบถึงอิทธิพลของบุคลากรทางศาสนา ที่จะมีผลโดยตรงกับประชาชน
3. ผลการศึกษาจะเป็นตัวอย่างในการศึกษารูปแบบการเมืองภาคประชาชนต่อไป
4. ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ต่อวงการพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะบทเรียนปรากฏการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในลักษณะเดียวกันในอนาคต